

Monumentnummer*: 532404

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 21
F 033 421 77 99
E info@cultureelerfgoed.nl

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 29 juli 2016
Kadaster deel/nr: 67354/171

Complexnummer

532397

Complexnaam

NHW-Werken Fort De Bilt/Lunetten

*Woonplaats**

Utrecht

*Gemeente**

Utrecht

*Provincie**

Utrecht

Locatiennaam

Utrecht

Locatieomschrijving

de Zilveren Schaats e.o.

*Kadastrale gemeente**

Utrecht

*Sectie**

O

*Kad. object**

Appartement

Grondperceel

1094

*Rijksmonumentomschrijving***

Cluster 301. Brug.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

BRUG MET DE TWAALF GATEN / INUNDATIESLUIS als in 1862 gebouwd onderdeel van de civiele en/of militaire verkeersinfrastructurele werken behorend bij het inundatiesysteem van de Nieuwe Hollandse Waterlinie ten oosten van Utrecht. Het ophalen of verwijderen / vernietigen van bruggen is sinds de oudheid een probaat middel om indringers te weren. Niet alleen werd zo de doorgang of overtocht over een waterloop, een droge of een natte gracht of een terreindiepte belemmerd of vertraagd, maar ook moest een aanvaller zelf zorgen voor middelen om de barrière eventueel toch te nemen. Houten bruggen waren relatief snel te vernietigen, desnoods door ze in brand te steken. Stenen en betonnen bruggen vergden een grotere en meer tijdrovende ingreep, al kon een springlading soms snel het gewenste effect sorteren. Met de komst van ijzeren bruggen - in de loop van de 19de eeuw op grote schaal toegepast in vele verschillende varianten - bleef de tweede mogelijkheid bestaan, maar verdween de eerste. Ook ophalen of uitnemen van een brugdeel behoorde hier tot de mogelijkheden. Wanneer ter plaatse van een brug

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

de (militaire) noodzaak bestond te zorgen voor een inundatievoorziening, kon - ten einde instabiliteit te voorkomen - toch de keuze vallen op een gemetseld of (later) een betonnen werk. Dit was onder meer het geval ten oosten van Fort Vossegat, waar een brede waterinlaat en -kering werd gecombineerd met een brug. De inundatiefunctie was bedoeld om water uit de Kromme Rijn te kunnen inlaten en te reguleren richting de inundatievelden en naar de Ridderschapsvaart. De functie als brug bestond omdat hij onderdeel was van de civiele (en militaire) landweg richting het Fort bij Rijnauwen. De brug is ongeveer van west naar oost gericht en was volgens oude foto's aan weerszijden voorzien van ijzeren lantaarns. Gecontroleerde inundatie vergde een ingenieus systeem van waterwerken, zoals sluizen, stuwen en kanalen, waarmee het noodzakelijke peil snel en binnen nauwe grenzen gesteld en gehandhaafd kon worden. Er werden vele verschillende typen sluizen toegepast, afhankelijk van de plaats waar ze in het systeem functioneerden. Soms werden reeds bestaande scheepvaart-, uitwaterings- of keersluizen gebruikt, maar ook zijn er vele nieuwe gebouwd of bestaande (sterk) aangepast. Tot de laatste categorie behoorde de inundatiesluis die deel uitmaakte van de brug met de 12 gaten bij Fort Vossegat. De brug / sluis verloor zijn functie in de jaren '60 van de 20ste eeuw, toen de weg werd afgesloten en de brug binnen het terrein van de Kromhoutkazerne 'op het droge' kwam te liggen. In recente tijd is hij gerestaureerd en opgenomen in de moderne aanleg van het militaire terrein, met een waterpartij als reminiscentie aan de vroegere functie.

Omschrijving

De BRUG MET DE TWAALF GATEN / INUNDATIESLUIS is een lage bakstenen brug van ongeveer 25 m lang en 5 m breed, aan zuidzijde gekenmerkt door een 12-tal boogvormig gemetselde doorlaten, gescheiden door kegelvormig vooruit stekende hoofden en ter weerszijden voorzien van iets gebogen vleugelmuren. De vleugelmuren en hoofden zijn voorzien van natuurstenen punten en (schotbalk)sponningen. De noordzijde is min of meer vlak uitgevoerd. Aan weerszijden van de brug ongeveer 1 m hoge ijzeren leuningen, die door middel van kruislings verbonden staanders in 12 gelijke vakken zijn verdeeld. Gecombineerde bruggen en sluizen van dit type en op deze schaal zijn in de Nieuwe Hollandse Waterlinie zeldzaam.

Waardering

De BRUG MET DE TWAALF GATEN / INUNDATIESLUIS ten oosten van het voormalig Fort Vossegat is van algemeen belang vanwege:

- * Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.
- * Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van het aan militair-strategische bouwkunde gerelateerde bouwen, dat gebaseerd is op het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw).

Het betreft hier een aan de militair-strategische bouwkunde gerelateerde uiting van historische waterbouwkunde, namelijk een inundatiesluis / keersluis met brug uit 1862, met toevoegingen uit de eerste helft van de 20ste eeuw.

- * Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Tevens vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex en in het bijzonder vanwege de samenhang met het (vroegere) Fort Vossegat.

* Het onderdeel is tamelijk gaaf bewaard omdat hoofdvorm, bouwkundige detaillering, en verschillende onderdelen herkenbaar aanwezig zijn gebleven.

* Het onderdeel is representatief omdat het een voorbeeld is van een speciaal voor inundatie- en verkeersdoeleinden tot stand is gebracht binnen het stelsel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en het vertegenwoordigt zeldzaamheidswaarde vanwege het schaars voorkomen van dit type werken op deze schaal.

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Fort, vesting en -onderdelen

Functie